

Zagovor »obdolžencev« P. A. in L. K. pred jezikovnim sodnikom

Nekaj pripomb k recenziji Janeza Gradišnika »Besednjak s Koroškega«

Jezik in slovstvo, letnik XXXVII - 1991/92, št. 6.

BESEDNJAK S KOROŠKEGA

Dr. Pavel Apovnik, dr. Ludvik Karničar: Slovar pravnega in ekonomskega jezika, 1. del, nemško-slovenski. 1989, brez navedbe kraja izida. 398 strani.

Ne vem, da bi imeli slovenski Korošci v Avstriji že kak svoj nemško-slovenski besednjak, navedeno delo je torej prvo te vrste. Kakor je povedano v predgovoru v knjigi, se je zamisel zanj porodila v sedemdesetih letih ob pripravah za avstrijski zakon o narodnih skupnostih, po katerem naj bi slovenščina na Koroškem dobila večjo možnost uporabe pri sodnih in upravnih oblasteh, pa se je pokazalo, da bi bil potreben slovar ustreznega izrazja. V ta namen je bila ustanovljena posebna delovna skupnost, ki je začela delati avgusta 1978. Ob delnem sodelovanju Karla Smolleja in slavista dr. Erika Prunča sta glavno delo za slovar opravila dr. Pavel Apovnik in dr. Ludvik Karničar, ki sta tudi navedena kot avtorja. Izdajo slovarja je podprlo avstrijsko ministrstvo za pravosodje in še vrsta uradnih oseb. Po osemletnem delu je bil rokopis aprila 1986 predložen navedenemu ministru. V prizadevanju, da bi se vsaj delno ustreglo potrebam gospodarstva, pravi predgovor, je bilo obdelano tudi osnovno ekonomsko izrazje. Slovenske ustreznice za avstrijske pojme temeljijo na sodobni slovenski pravni in ekonomski terminologiji, niso pa bili prevzeti izrazi za pojme, ki v avstrijskem pravu ne obstajajo.

Zajetna, lepo izdana in solidno vezana knjiga že z zunanjim videzom in ob površnem pregledu zbuja spoštovanje do velikega delovnega napa avtorjev. S sestavljanjem besednjaka za dve stroki sta tako rekoč oralna ledino in morala premagati velike ovire. Že kar na začetku takega dela stoji težavna izbira, kaj naj se sprejme v tak slovar — koliko naj vsebuje splošnih pojmov? S privzemom gospodarskega izrazja je bila ta težava sicer precej olajšana, saj je gospodarstvo silno široko področje. Prav tako na začetku pa stoji tudi odločitev, na kakšen način naj besednjak predstavi svojo vsebino. Ker sem zadnjih nekaj let tudi sam sestavljal nemško-slovenski slovar in sem se v ta namen dobro seznanil s sodobnimi nemškimi slovarji, imam precej teoretičnih in praktičnih izkušenj za presojo, kaj lahko pričakujemo od sodobno izdelanega besednjaka.

Pri Slovarju pravnega jezika me je najbolj presenetilo, da v njem predstavljene besede nimajo naglasov — brez teh ni noben dober sodobni slovar. Toliko bolj velja to za slovenščino, saj je

slovenski naglas zelo zapleten in za tujca neznansko težaven. In še podobna pomanjkljivost: besede, prevzete v nemščino iz drugih jezikov, bi morale po potrebi imeti naveden izgovor, saj sicer uporabnik ne more vedeti, kako se izgovarjajo besede der Abandon, das Carnet, der Charter, das Clearing, die Courtagé, die Courtoisie in podobne.

Pri izdelavi sodobnega besednjaka je eno pglavitnih vodil gospodarnost. Z ene strani se s tem prihrani precej prostora, z druge pa si tudi uporabnik tako prihrani veliko časa, ker je snov podana strnjeno, brez nepotrebnih ponavljanj. Zlasti Dudnov slovar gre pri tem do skrajne mogoče meje in združuje v »gnezda« čimveč gesel, večkrat tudi taka, ki nimajo istih korenov. Pri istopomenskih geslih razlag ne ponavlja, rajši napoti uporabnika k drugemu geslu. Apovnik-Karničarjev slovar se teh načel ne drži prav dosti. Dvomljiva se mi zdi že odločitev, da pri glagolskih geslih navaja obe slovenski obliki, dovršno in nedovršno. Zlasti pa bi se dalo še marsikaj drugega združiti, da se stvari (predvsem razlage) ne bi ponavljale. Za zgled: Ablehnungsantrag in Ablehnungsgesuch bi se dalo združiti, namesto da imata obakrat isto razlago: predlog za izločitev (sodnika, izvedenca). Ali pa takšna ponovitev: Gepäck abfertigen sprejeti prtljago za prevoz, sprejemati prtljago za prevoz. Takih primerov je še veliko. Še ena potrata prostora: npr. pri geslu Abgabe so navedene in prevedene vse mogoče povezave te besede, pozneje pa vse to prihaja še pri geslih, ki so tu uporabljena v zvezah, torej podvojeno.

Samostalnike iz pridevniške sklanjatve pišejo sodobni slovarji po večini v obliki (der) Abgeordnete ipd. Naš slovar ima redkejšo možnost (ein) Abgeordneter, vendar ima to včasih slabe posledice. Tako se mu je zgodilo, da ima zapisani gesli Verdächtiger *m*, Verdächtigte *ž* (ta je, mimogrede povedano, prevedena kot »osmuljenka«), ko v resnici obe obliki obstajata v obeh spolih: Verdächtige *m*, *ž*, Verdächtigte *m*, *ž*.

Vse premalo ima slovar podatkov o rabi besed in njihovi vrednosti. V seznamu kratic so sicer navedene kratice za historično, navadno, nesklonljivo, pogovorno, zastarelo, vendar so v slovarju redko rabljene, nekatere druge pa manjkajo, še zlasti kratica za birokratsko, uradniško, kar je pri pravnem jeziku pogostno.

Kdor prevaja iz nemščine, ima veliko težav z mnogimi nemškimi pridevniki, ki v njegovem jeziku nimajo nobene ustreznice. Zato se mi zdi upravičena odločitev avtorjev slovarja, ki pravitva v uvodu: »Kjer ni bilo 'popolne' ustreznice, se je zdelo bolj smotno ponuditi uporabniku 'definicijski opis'.« Vendar ima ta metoda svoje meje: če je konsenspflichtig razloženo takole: »nekaj, za kar si je treba priskrbeti soglasje ali dovoljenje«, je to predolgo, povrhu pa nastaja vtis, kakor da gre za nekaj samostalniškega in ne za pridevnik.

Spet drugod sta avtorja vendarle zapisala besede, ki vsaj po moji vednosti niso nikjer v rabi (morda na Koroškem?), recimo opravitev za Abfertigung, razkladnina za Abladegebühr, abandonirati za abandonieren, kompetirati za kompetieren, komplementar (zapisano kot komplemetar) za Komplementär, konkludenten za konkludent, in tako še marsikaj.

Pravo uporabnost besednjaka spoznaš šele v daljši rabi, to ali ono pa se pokaže tudi ob prelistavanju. Vprašujem se, koliko sta avtorja (s sodelavci) pri svojem delu uporabljala tuje vire, recimo SSKJ, kak nemško-slovenski slovar, Verbinčev slovar tujk, in še kaj. Bojim se, da ne prav dosti, saj bi sicer v njunem slovarju ne bilo številnih pomanjkljivih ali celo napačnih prevodov in razlag, ki se kažejo tudi že pri površnem pregledu. Preden jih nekaj navedem za zgled, bi rad avtorjem položil na srce, naj pri izdelavi slovensko-nemškega dela več gledata v našeta dela, saj navsezadnje bi moralo biti njuno delo bolj ali manj v skladu z normo slovenščine, kakor jo govorimo in pišemo tu pri nas.

Zdaj pa zgledi! Abblenden pač ni »prižgati (!) zasenčeno luč«, temveč zasloniti luč; pri glagolu abbrechen manjka najočitnejši pomen — »pretrgati (pogovor, pogajanja)«, slovar govori le o splavitvi; pa so še drugi pomeni: podreti, prenehati in še kaj, kar se mi zdi potrebno tudi v pravnem jeziku; Abdeckerei je okorno podano kot »odstranjevanje živalskih trupel«, po mojem je to konjaštvo; za Abfahrt je premalo rečeno »odhod«, saj to ni vsak odhod, le odhod vozila; Abbau in

abbauen imata še kup pomenov, od katerih bi nekateri sodili tudi v tak slovar; eine Aussage ablegen je pravilno prevedeno kot »izpovedati«, po nepotrebem pa je zraven čist germanizem: »podati izpovedbo«; Abnehmer je preveden takole: 1. uporabnik (npr. toka, plina, vode); 2. odjemalec, 3. kupec; v resnici je »uporabnik« neustrezen, tisto, kar je ob njem v oklepaju, pa velja za »odjemalca«; pri Abrufto stoji le prevod »odpoklic«, pa ima beseda še dva pomena iz gospodarskega življenja; abschleppen ni »vleči vozilo«, temveč je »odvleči v.«; glagol abstoßen ima cel kup (tudi poslovnih) pomenov, v slovarju pa je samo »prodati pod ceno«; Abmeldebestätigung ni potrdilo o odjavi »prebivališča«, temveč »bivanja«; kleiner Grenzverkehr je »maloobmejni«, ne »obmejni« promet; kontradiktorisch ni »nasproten«, temveč je »protisloven«; einen Eid ablegen ni (za)priseči, temveč samo »priseči«.

Nekaterih nemških zvez tudi v velikem Dudnu ni bilo najti, recimo »eine Sache abnötigen«, kar naj bi bilo »vzeti stvar s silo«; ali die Abänderung begehren = »predlagati spremembo«. Da pa avtorja nista »na tekočem« glede današnje dobre slovenske rabe, kaže na primer »razmak« namesto »razmika« za Abstand, ali pa več »potrošnikov« (ob raznih geslih), ker ne vesta, da je po vojski potrošnik spodrnil porabnika, zdaj pa se je ta povrnil v rabo. Naj še omenim, da imata avtorja pri členitvi snovi razdelke razporejene pod a, b, c, d, na č sta pa pozabila.

Kadar nastane nov besednjak, so napake tako rekoč neogibne, tu pa jih je morda le preveč, marsikateri bi se bilo ob drugačnih metodah sestavljanja mogoče ogniti. Podobno velja za tiskovne pomote, ki jih je kar nekaj, že v samem uvodu so kar tri. Če bo slovar doživel novo izdajo, kar bi mu človek zelo privoščil, se bo dalo vse to popraviti. Mislim pa, da bi bilo dobro, ko bi avtorja v ta namen pritegnila k sodelovanju še koga z naše strani meje.

Janez Gradišnik
Ljubljana

Ob izidu drugega, slovensko-nemškega dela

Slovarja pravnega in ekonomskega jezika sva se avtorja tega dela, osumljena hudih »grehov«, le odločila, da spregovoriva o Gradišnikovi recenziji prvega dela slovarja. To se nama zdi potrebno, ker ne gre le za naju, temveč za odnos »matične« Slovenije do koroških Slovencev.

Že naslov recenzije »Besednjak s Koroškega« očitno pove, da gre za nekaj starinskega, pa še z ubogega Koroškega povrhu, saj recenzent svojega slovensko-nemškega slovarja sam ne imenuje »besednjak«.

Prvo, kar je recenzenta presenetilo, je, da v slovarju predstavljene besede nimajo naglasa. V delovni skupini smo menili, da to pri slovarju strokovnega jezika ni tako važno, saj ga praviloma uporabljajo ljudje, ki dobro obvladajo v slovarju predstavljene jezike. Kljub temu sva v drugem, slovensko-nemškem delu slovarja pri geslih vnesla tudi naglasna znamenja.

Povsem neutemeljena pa se nama zdi Gradišnikova zahteva, da naj bi pri besedah, prevzetih v nemščino iz drugih jezikov, navedla tudi izgovor. Tega nima niti Verbinčev Slovar tujk.

O skopem gospodarjenju s prostorom v slovarjih si belijo glavo predvsem založniki in tiskarji, da bi prihranili čimveč denarja. Avtor in uporabnik si bosta praviloma želela čimveč prostora in dobro

čitljiv tisk. Meniva, da ponavljanja uporabnika manj motijo kot nešteta opozorila »glej tudi ...«, ki ga spravljajo le v obup.

Naravnost osupljiv je ugovor Gradišnika, avtorja številnih knjig o lepi slovenščini, zoper navajanje obeh glagolskih oblik pri glagolskih geslih. Ali se mu res ne zdi potrebno opozoriti uporabnika na pomensko razliko med »sprejeti prtljago za prevoz« in »sprejemati prtljago za prevoz«? Pravniki ve, da je v primeru nezvestega ravnanja s prtljago razlika lahko »pol leta več«.

Kritika »potrate prostora« pri geslu »Abgabe« kaže, da recenzent ni opazil najinega sistema pri razporejanju geselskih člankov in si očitno želi, da bi besedne zveze pomešala kar med navedbo ustreznice pri geslu. S tem dokazuje, da se ni poglobil v eno izmed najvažnejših značilnosti najinega slovarja, v sistem členitve geselskih člankov.

V vnemi, da bi odkril čimveč napak, recenzent prefunkcionira banalno tipkarsko napako pri besedi »osumljenka« v prevajalsko napako in se ne more sprijazniti z našim »potratnim« navajanjem moške in ženske oblike besed, kot so na primer »Verdächtiger« in »Verdächtige f« (kot varianta navedene besede »Verdächtige«) in »Abgeordnete f« ter »Abgeordneter m« v lastnih geslih.

Neutemeljen je tudi očitek, da ima slovar tudi »vse premalo podatkov o rabi besed in njihovi vrednosti«. Ravno za to, da bi uporabniku predočila rabo geselskih besed v kontekstih in s tem tudi njihovo vrednost v strokovnem jeziku, sva se zelo trudila, da bi navedla čimveč ilustrativnega gradiva, zlasti pri geslih z diferenciranim pomenom (večpomenke in sopomenke). Kvalifikatorja »birokratsko« hoté nisva uvedla, ker meniva, da uporabnik sam prepozna »žargonske« izraze vsakdanjega pravnega in ekonomskega jezika in jih v najinem slovarju ne navajava ne v svarilo in ne v priporočilo.

Jasno je, da so v slovarju ponujeni »definijski opisi« predolgi, vendar bo (vsaj na Koroškem) šele praksa pokazala, katere krajše ustreznice se bodo uveljavile.

Kritična pripomba k ustreznici »opravitev« za »Abfertigung«, češ da ni nikjer v rabi, hoté ali nehoté pove bralcu recenzije, da ponuja slovar za Abfertigung samó ustreznico »opravitev«, kar bi bilo res pomanjkljivo. Kdor pa pogleda v slovar sam (takih bo izredno malo), bo tam našel tri ustreznice (večpomenke) in besedno zvezo »Abfertigung der Reisen« »opravitev carinskega postopka pri potnikih«, ki jo brez sramu lahko ponudiva tudi uporabniku v Sloveniji. Komur se zdi izraz »razkladnina« eksotičen, bo pač uporabil izraz »stroški z razkladanjem«, vsekakor pa je obrazilo -nina oziroma -ina splošno uveljavljen in neoporečen besedotvorni morfem za izražanje pomena: plačilo za stvar ali storitev in dajatev državi, kot kažejo primeri kupnina, najemnina, najdnina in v samostojni Sloveniji iz 45 let trajajočega pregnanstva priklicana dohodnina.

Tudi naslednji primeri menda nikjer rabljenih besed posredujejo bralcu recenzije napačno (čimboli negativno) informacijo o slovarju, ker recenzent ne navaja vseh ustraznic. V slovarju so pri geslih abandonnieren, kompetieren, Komplementär in konkludent povsod navedene na prvem mestu slovenske ustreznice, navedene v slovenščino sprejete tujke se pa pri nas na Koroškem dejansko uporabljajo in se bodo v bodoče tudi v Sloveniji spet uporabljale, saj novejša zakonodaja spet pozna na primer komplementarja, družbenika komanditne družbe. Tudi pri tem primeru je očitna tiskarska napaka v recenziji označena kot prevajalska hiba.

Nerazumljivo in žaljivo je recenzentovo vprašanje, koliko sva uporabljala na primer SSKJ in Verbinčev Slovar tujk. Iz odgovora, ki ga na to vprašanje daje kar recenzent sam, sledi, da najin slovar očitno ni v skladu z normo slovenščine, »kakor jo govorijo in pišejo v Sloveniji«. Iz te ocene je opazna dokajšnja mera jezikovne nestrpnosti in vzvišenosti »matičnega« intelektualca do jezikovnega ustvarjanja zunaj Slovenije. Recenzent ne upošteva okoliščin, v katerih je slovar nastal in komu je v prvi vrsti namenjen, ter vidi v vsakem odklonu od priznanih ter umišljenih metropolskih norm nesprejemljivo eksotičnost. Jezikovna kultura v vsem prostoru, kjer Slovenci živimo, je preveč na tleh, da bi si lahko privoščili prepoved vsega, kar ni zraslo na ljubljanskih tleh.

Ne bi škodilo, če bi kdo, seveda iz Slovenije, napisal kritično razpravo o jezikovni nekulturi v pravnem in ekonomskem jeziku, kakor ga govorite in pišete v Sloveniji. Primerov bi bilo nešteto, od »regresiranega« dopusta in »beneficiranih« obresti do avansov, rebalansov in amandmajev, da o »računskem« sodišču, ki ni sodišče, ne govorimo.

Zdaj pa h »grešnim« primerom:

»abblenden« menda ni prižgati zasenčeno luč, čeprav v avtu lahko prižgem tudi pozicijsko in dolgo (bleščečo) luč, temveč po mnenju recenzenta »zasloniti luč«, česar v SSKJ in v strokovni literaturi ni mogoče najti.

Za »abbrechen« naj bi bila najočitnejša ustreznica »pretrgati (pogovor, pogajanja)«. Tudi v tem primeru ni res, da bi najin slovar govoril pri tem geslu le o splavitvi, saj je navedena ustreznica »prekiniti« beseda, ki pokriva zelo širok pomen, SSKJ navaja pri geslu »prekiniti« med drugim tudi besedno zvezo »prekiniti obravnavo« in »prekiniti delovno razmerje«, kar ni ravno dokaz za »najočitnejšo« ustreznico »pretrgati«. V najinem slovarju zabeleženo besedno zvezo »prekiniti nosečnost«, ki jo navaja tudi SSKJ, recenzent seveda zamolči. Drugi pomen te besede najde uporabnik slovarja takoj pri naslednjem geslu »Abbruch«, kjer je med tremi večpomenskimi ustreznicami zapisano tudi »rušenje, odstranitev obstoječega objekta«.

»Abdeckerei« je menda »konjaštvo« in ne okorno »odstranjevanje živalskih trupel«, kot piše v najinem slovarju. V SSKJ konjaštva ni; niti v Besedišču slovenskega jezika ga ni najti. Slovenski veterinarski predpisi uporabljajo v primerljivih kontekstih (nekoliko ožji) izraz »živalski odpadki«, nikjer pa konjaštva ali kaj podobnega.

Pri geslu »Abfahrt« je recenzentu ustreznica »odhod« preskopa. Če bo zahteval kontekst, bo že vsak sam dodal: vlaka, avtobusa ipd.

Pri geslu »Abbau« sva navedla tri večpomenke, ki jih recenzent ne komentira, dodatnih, ki jih pogreša, pa ne predlaga.

Tudi pri geslu »ablegen« recenzent svojemu bralcu zamolči v slovarju zapisano ustreznico »izpovedati« za »eine Aussage ablegen« in napade kot varianto zapisano »podati izpovedbo« kot germanizem. V pravnem jeziku je tako diferenciranje včasih potrebno, tako najdemo v (slovenskem) zakonu o kazenskem postopku stavek »Ko obdolženec konča svojo izpovedbo ...«.

Zakaj »Abnehmer« ne bi bil med drugim tudi »uporabnik«, recenzent ne pove.

Ravno tako ne razkrije dveh pomenov besede »Abruf« iz gospodarskega življenja. Tako moreva le ugibati, ali morda misli na »Warenbestellung auf Abruf«? Tudi v takem kontekstu bi »odpoklic« ustrezal.

Beseda »abschleppen« menda ne pomeni »vleči vozilo«, kot piše v najinem slovarju, temveč »odvleči v«. To bi ustrezalo le v konkretnem primeru, če je relevantno, kam je vozilo bilo odvlečeno; slovenski predpisi o varnosti cestnega prometa urejajo »vleko vozil« in ne »odvleko«, tam najdemo tudi besedno zvezo »... motornega kolesa ni dovoljeno vleči« ipd.

Tudi primer »abstoßen« dokazuje, kako nepopolno recenzent citira iz slovarja, seveda v »škodo« avtorjev: v slovarju piše: »prodati, prodajati (pod ceno)«, kar ponazarja vsekakor širši pomen kot napačni citat: »prodati pod ceno«.

»Abmeldebestätigung« je po mnenju recenzenta potrdilo o odjavi »bivanja«, ne pa prebivališča. Če bi recenzent prebral še geslo »Abmeldung«, bi opazil, da razlikujeva med stalnim in začasnim prebivališčem in je to, kar on imenuje »bivanje«, začasno prebivališče oziroma bivališče.

»Kleiner Grenzverkehr« je v besedilu uradnih virov (meddržavnega sporazuma in uradnih obrazcev) »obmejni promet« in ne »maloobmejni«.

Tujka »kontradiktorisch« pomeni v pravnem jeziku »nasproten« in ne »protisloven«, kot trdi recenzent. Ustreznica »protisloven« je na mestu le v filozofskem kontekstu, pogled v Verbinčev Slovar tujk bi bil dovolj poučen.

»Einen Eid ablegen« menda ni »(za)priseči«, temveč samo »priseči«. Pogled v SSKJ, da o pravni literaturi ne govoriva, bi bil povedal, da je tudi ta pripomba neutemeljena.

Tudi ugotovitev, da besedne zveze »eine Sache abnötigen« v velikem Dudnu ni, kaže, da recenzent noče upoštevati, da hoče slovar predstaviti avstrijsko pravno izrazje, kjer se pač najdejo tudi take stalne besedne zveze iz kazenskega prava, kot je ravno ta.

Sintagma »die Abänderung begehren« je pač tudi besedna zveza avstrijskega pravnega jezika, tudi če je Duden ne pozna.

Da se tudi trmasta Korošca lahko kaj naučita, dokazuje geslo »razmak«: v drugem delu slovarja piše »razmik«, čeprav po SSKJ tudi razmak ni prepovedan.

Pri »potrošniku« je recenzent ostal zvest svoji metodi, da zamolči del najinih ustreznice. Seveda imava pri geslu »Verbraucher« »porabnik«, in sicer na prvem mestu, poleg tega pa še »potrošnik« in »uporabnik storitev«, pač zaradi tega, ker potrošnik še vedno živi. Tudi v tem primeru bi bil pogled v SSKJ recenzentu pomagal pri diferenciranju pomenov.

Črke »č« nisva pozabila, če bi jo res, bi bil slovar neuporaben, pač pa sva se odločila za enotno členitev nemškega in slovenskega ilustrativnega gradiva, ker je v slovarju neločljivo in bi uvajanje črke »č« namesto »d« ne bilo v prid prozornosti sistema členitve.

Nazadnje pa še beseda k sodelovanju in pomoči iz Slovenije:

Člani delovne skupine, ki se je lotila tega nevhvaležnega projekta, smo se 19. februarja 1979 zglasili na Slovenski akademiji znanosti in umetnosti v Ljubljani, v upanju, da nam bodo pomagali. Pa smo odšli nadvse razočarani, ko se je izkazalo, da je edino vprašanje, pri katerem se je naš pogovorni partner gospod Stane Suhadolnik razživel, bilo to, ali naj bo na kartotečnih listkih (ekscerptih) zapis gesla ob zgornjem robu na levi ali desni strani.

Pavel Apovnik, Ludvik Karničar